

Van zoektocht naar vindtocht

Naar een stabiele en breed gedragen coalitie voor de toekomst van Wijchen

Samenvatting

Als verkenner heb ik in twee ronden gesproken met alle partijen. Het gesprek met die partijen heeft steeds plaatsgevonden in aanwezigheid van Geert Gerrits en Renate Loermans van Kernachtig Wijchen. De derde ronde gesprekken heeft plaatsgevonden met de vertegenwoordigers van Kernachtig, VVD en Pro, alsmede met de vertegenwoordigers van de huidige coalitie van Kernachtig, CDA en VVD.

Zonder uitzondering waren alle gesprekken, ook zoals de partijen zelf aangaven, open, ontspannen en plezierig. Iedereen heeft naar eigen zeggen kunnen delen wat hij of zij wilde.

Mij is gebleken dat beide onderzochte coalities haalbaar zijn. Alle partijen zijn bereid tot geloofwaardige compromissen op belangrijke punten.

Passend bij het doel van een stabiele en zo breed mogelijk gedragen coalitie voor de toekomst van Wijchen adviseer ik Kernachtig Wijchen, de VVD en Pro verder te gaan met verdiepende gesprekken. Deze samenstelling maakt het mogelijk dat Wijchen de komende periode van links tot rechts over een breed politiek veld/spectrum bestuurd kan worden. Mij is gebleken dat ook de partijen die in het politieke veld het verst uit elkaar liggen, VVD en PRO, elkaar soepel op thema's kunnen en willen vinden. Het geeft bovendien een extra zetel steun in de raad ten opzichte van de huidige coalitie.

Uit de verkenning is gebleken dat er voldoende vertrouwen is tussen de drie partijen om de verdiepingsslag succesvol te maken. Zij zullen dan een coalitieprogramma samenstellen.

Rest mij te melden dat ik namens alle partijen met professionele -en in de persoonlijke sfeer bovendien- hartelijke mensen heb mogen spreken. Dit maakte de verkenning tot een plezierige zoektocht. Op geen enkel moment heeft Kernachtig Wijchen als verreweg grootste partij de machtskaart getrokken. Het stelde zich in de verkenning steeds op als gelijkwaardige gesprekspartner. Dat er uiteindelijk ook verliezers zijn in zo'n proces is onvermijdelijk. Ik wens Wijchen toe dat de verhoudingen niettemin constructief blijven.

Inleiding

Ik ben op 20 maart door Geert Gerrits gevraagd om voor Kernachtig Wijchen als verkenner op te treden bij de coalitievorming. Wijchen heeft, voor zover bekend, geen ervaring met verkenners van buiten. Zeker de huidige generatie bestuurders heeft deze ervaring niet in Wijchen. Een enkeling heeft deze ervaring wel van elders. Door enkele lijsttrekkers is na de verkiezingen de wens geuit van een onafhankelijke verkenner. Kernachtig Wijchen heeft deze wens ter harte genomen en kwam bij mij uit. Ik heb direct en met enthousiasme positief op dit verzoek gereageerd. Ik vind het eervol om als betrokken Wijchenaar en oud-gemeentesecretaris deze rol op me te nemen. Op korte

termijn zijn de eerste gesprekken gestart. De wens was duidelijk om er vaart in te zetten. Alle partijen, de burgemeester en ambtelijke ondersteuning hebben hieraan bijgedragen. Ik dank voorts in het bijzonder de ambtelijke ondersteuning bij de gesprekken.

De uitslag

2026		2022	
Kernachtig Wijchen	10 zetels	Kernachtig Wijchen	10 zetels
Hart voor Wijchen	4 zetels	CDA	5 zetels
PvdA/GroenLinks	4 zetels	VVD	3 zetels
CDA	3 zetels	Wijchen Lokaal	3 zetels
VVD	3 zetels	PvdA	2 zetels
D66	2 zetels	Groen Links	2 zetels
Emilia	1 zetel	D66	2 zetels

De eerste gesprekken hebben plaatsgevonden iets meer dan een week na de verkiezingen. Hiermee was ook wat tijd gecreëerd om de uitslagen tot een ieder te laten doordringen. Feit is dat er in Wijchen niet veel is veranderd vergeleken met de verkiezingen van vier jaar eerder. De meeste partijen zijn in zetelaantal gelijk gebleven: namelijk vier van de zeven partijen. Kernachtig Wijchen bleef op 10 zetels, de nieuwe combinatie GroenLinks-PvdA (Pro) heeft de bij elkaar opgetelde zetels van twee plus twee behouden, D66 en VVD zijn stabiel gebleven. Het CDA heeft twee zetels verloren, waarvan er één is gegaan naar Hart voor Wijchen (voorheen Wijchen Lokaal) en één naar nieuwkomer Emilia. De bestaande coalitie van Kernachtig Wijchen, CDA en VVD heeft met het verlies van het CDA verloren, maar behoudt zijn meerderheid. Andere coalities zijn getalsmatig ook mogelijk.

Gespreksdeelnemers

Gesproken is in en met duo's namens de partijen. Ik heb als eerste gesproken met Geert Gerrits en Renate Loermans, die samen bij alle verdere gesprekken aanwezig zijn geweest namens Kernachtig Wijchen. Ambtelijke ondersteuning is op een geweldige wijze verleend door Luçan Boon van Ostade en Liezeth Wintjens. Bij het startgesprek dat ik had met Kernachtig Wijchen is ook Twan van Bronkhorst aangeschoven. Vanuit Hart voor Wijchen heb ik gesproken met Dave Herms en Ellen van Tilburg, vanuit D66 met Maikel Lukkezen en Jasmijn Janssen (de laatste alleen bij het eerste gesprek). Voor het CDA met Bea Schouten en in het eerste gesprek Karin Hoogteijling en bij de latere gesprekken Hans Bijmans. Voor de VVD met Anouk van Dam en Alice Peters-Vroom. Voor Pro met Titus Burgers en Pepijn Oomen en voor Emilia met Pim Verbeeten en Daniëlla Wagemans-Pauli.

Als verkenner heb ik individueel gesproken met de burgemeester en de griffier.

Afgesproken is dat Geert Gerrits de burgemeester op de hoogte zou houden van de vorderingen in het formatieproces.

Openingsvragen

Een van de eerste vragen was of de uitslag een uiting is van een roep om verandering of een roep om stabiliteit en continuïteit. Helder en niet opvallend was dat partijen buiten de huidige coalitie vinden dat de kiezer verandering wil. Bij de huidige coalitiepartijen ligt dit genuanceerder, maar is het verlies van het CDA wel een punt van aandacht. De VVD en Hart voor Wijchen zien een zeker signaal naar rechts in de uitkomst. Hart voor Wijchen heeft het daarnaast ook over een duidelijke voorkeur voor 'lokaal'. De groei van Hart voor Wijchen wordt dan als argument gebruikt. Pro ziet bijvoorbeeld juist weer eerder een centrumlinkse coalitie voor de hand liggen doordat er een middenpartij is bijgekomen. Kortom, er zijn verschillende duidingen geweest na deze verkiezingsuitslag.

Tweepartijen- of meerpartijencoalitie?

Getalsmatig kan Kernachtig Wijchen met hetzij Hart voor Wijchen, hetzij Pro een meerderheid vormen. Een coalitie bestaande uit drie partijen is getalsmatig dus niet per se nodig. Geen van de partijen vindt dit een verstandige optie. De meerderheid van één zetel wordt daarmee dermate krap dat dit de stabiliteit in de toekomst in de weg staat. De onzekere tijden waarin we mondiaal leven, maar ook de immer aanwezige kans dat iemand bij een stemming afwezig is maakt zo'n coalitie kwetsbaar. Deze optie heb ik verder niet meer verkend.

Als het gaat om meerderheden met drie of zelfs meer partijen zijn er vele opties. Dan is het goed ook te kijken naar de getalsmatige vorming van een college. Wijchen heeft deze eeuw een periode vijf wethouders gehad, ook een periode met drie wethouders. Meestal heeft Wijchen vier wethouders (en vier fte) gehad. Bij dat aantal is de werkdruk voor de wethouders hoog, maar passend. Bij drie is de werkdruk, zo heeft ook het verleden uitgewezen, niet te doen of komt de samenleving tekort. Vijf wethouders (vijf fte) wordt als onnodig gezien. Dat is bovendien kostbaar. Uitgaande van vier wethouders ligt een driepartijencoalitie voor de hand waarbij Kernachtig twee wethouders levert en twee andere partijen elk één. Een driepartijencoalitie zonder Kernachtig Wijchen is niet mogelijk.

Ik heb de partijen gevraagd of er belangstelling zou zijn voor een raadsakkoord. Dit is een akkoord dat bij (meestal) de start van een raadsperiode alle partijen in de raad al op hoofdlijnen bindt aan een aantal doelen en acties. Het voordeel kan zijn dat er op voorhand eensgezindheid is op een aantal dossiers. Het nadeel is dat de oppositie dan in de verdere raadsperiode tandeloos kan worden. Geen van de partijen ambieert een dergelijk akkoord. Ik adviseer hier verder geen aandacht meer aan te schenken.

Welke partijen willen meedoen in een coalitie?

Alle partijen die ik heb gesproken zouden graag deelnemen aan een coalitie. Alle partijen geven bovendien aan dat zij zich bewust zijn van het feit dat er dan compromissen

gezocht en gevonden moeten worden. Dan zullen niet alle punten uit het verkiezingsprogramma kunnen worden overgenomen. Voor een stabiele coalitie is het nodig dat partijen zowel op inhoud als op persoonlijk vlak nabij zijn. Alle partijen onderschrijven mijn stelling dat er op 90% van de verkiezingsprogramma's globaal overeenstemming is over de koers die Wijchen moet varen. De verschillen zitten in de resterende 10%. Die 10% is weliswaar klein, maar wezenlijk en draait voor een belangrijk deel om waarden. In debatten kun je elkaar verliezen als het gaat om zulk soort waarden. In Wijchen is dat tamelijk ongebruikelijk. Alle partijen onderschrijven dit. De onderlinge verhoudingen zijn in Wijchen dusdanig goed dat er na afloop van, ook verhitte, vergaderingen met elkaar het glas geheven kan worden. Dit moet vooral behouden blijven.

De meeste partijen zijn van opvatting dat Hart voor Wijchen op waarden het meest ver van ze afstaat. Voor de VVD geldt dit minder. De punten die worden aangevoerd voor de ervaren afstand zijn de standpunten van Hart voor Wijchen rond het AZC (AZC Nee), invoeren van referenda, het geheel afwijzen van windenergie (ook op Bijsterhuizen) en het beëindigen van de samenwerking met Druten in de Werkorganisatie WDW.

Daarnaast wordt opgemerkt dat de bestuursstijl van Hart voor Wijchen tot nu weinig bestuurlijk is. Dit kan kwetsbaarheden opleveren in de stabiliteit en daarmee de kracht van een coalitie.

Breekpunten

In de eerste ronde heeft geen van de partijen een hard breekpunt op tafel willen leggen. Dat wil zeggen dat alles onderhandelbaar is, of dat bepaalde items vrije kwesties zouden moeten worden. De geloofwaardigheid van een coalitie kan kwetsbaar worden met partijen die voor een zetel in een college principiële punten hebben laten vallen. Zeker als daar hun verkiezingswinst aan wordt toegeschreven. Datzelfde geldt voor vrije kwesties die belangrijk zijn voor het vertrouwen in elkaar en in de politiek. Dit geldt met name voor de meest vergaande en eerder genoemde verkiezingsbeloften van Hart voor Wijchen.

Tweede ronde, meest haalbare coalities

In de tweede ronde zijn wederom alle partijen uitgenodigd. Met alle partijen is weer drie kwartier gesproken. Gevraagd is onder meer naar het aanzien van Wijchen over 20 jaar. Hierbij is aandacht besteed aan waar en hoe mensen in een wellicht bijna 50.000 inwoners tellende gemeente dan wonen en werken, maar ook hoe de bestuurlijke en de financiële toekomst eruit ziet. Honderd jaar geleden was het Land van Maas en Waal de armste regio van Nederland. Er is nu welvaart en die moet behouden blijven. Eén van de vragen was: hoe dan? De periode van 20 jaar is genomen om de partijen uit te nodigen over de korte termijn van de komende vier jaar te kijken. De uitkomsten kunnen helpen om uiteindelijk tot een op de verdere toekomst van de gemeente gericht coalitieakkoord te komen.

Een ruime meerderheid in de raad is voor elke coalitie belangrijk om stabiliteit te verkrijgen. Kernachtig Wijchen en de VVD lijken in elke mogelijke coalitie op inhoud het meest nabij. Mij is ook gebleken dat de onderlinge verstandhouding soepel is. Om die reden zou dit de kern moeten zijn van een verder te onderzoeken coalitie. Het zijn beide partijen met ruime bestuur(der)servaring en de huidige wethouders zijn de kandidaten om ook in een nieuwe coalitie door te gaan. Ik adviseer om niet met Hart voor Wijchen als coalitiepartij verder te gaan. Deze partij zou zoveel van haar verkiezingsbeloften willen inleveren dat dit in mijn ogen niet meer voldoende geloofwaardig is. Dat is niet goed voor het aanzien van Hart voor Wijchen. Het kan ook het aanzien van een coalitie en daarmee misschien wel de politiek in Wijchen in het algemeen schaden. Het is in mijn ogen een illusie om van de eerder genoemde afwijkende standpunten van deze partij vrije onderwerpen te maken. Daarvoor zijn ze te principieel. Ik adviseer uitdrukkelijk om naar de vier oppositiepartijen bruggen zijn te slaan die voor de verstandhouding in de komende periode belangrijk kunnen zijn. In alle gesprekken is nadrukkelijk aan de orde gekomen hoe de nieuwe coalitie kan voorkomen dat er wrokkige verhoudingen gaan ontstaan. Dit kan op inhoud zijn, maar ook op zoiets als voorzitterschappen van raadsbijeenkomsten. Het is duidelijk dat bij een coalitievorming niet iedereen kan winnen, maar evenmin hoeft iedereen te verliezen.

Naar een nieuwe coalitie

Er zijn twee reële opties over voor een stevige coalitie: voortzetting van de coalitie met de VVD en het CDA of het verdergaan met VVD en Pro, of zelfs CDA en Pro zonder de VVD. Getalsmatig geeft een coalitie met VVD en Pro een net iets steviger basis in de gemeenteraad met 17 van de 27 zetels. De trekkers van deze partij, Titus Burgers en Pepijn Oomen, hebben bestuurservaring. Kernachtig Wijchen is in dat geval de stevige middenpartij met zowel links als rechts een partner. De verschillen van Kernachtig Wijchen met de VVD en Pro op bijvoorbeeld de gebieden sociaal domein en energietoekomst zijn behoorlijk maar ook overbrugbaar.

Voortzetting van de huidige coalitie is ook mogelijk. Hiervoor pleit dat de onderhandelingen op inhoud misschien sneller kunnen worden afgerond. Tegen voortzetting pleit dat de coalitie twee zetels heeft verloren en zo'n coalitie de verkiezingsuitslag onvoldoende zou kunnen respecteren. Hiertegen kan weer worden ingebracht dat nog steeds een ruime meerderheid van de Wijchenaren deze drie partijen steunt. Zestien van de zevenentwintig zetels is nog steeds een ruime meerderheid.

Kiezen is ook wat verliezen

Zo'n drie weken na de verkiezingen heb ik (al) kunnen spreken met de partijen die een mogelijke nieuwe coalitie zouden kunnen gaan vormen. Als verkenner heb ik alle partijen gebeld met het bericht of zij wel of niet voor die derde ronde worden uitgenodigd. Ik heb bij Emilia, D66 en Hart voor Wijchen aangegeven dat een verdere verkenning met de andere partijen niet betekent dat ze al definitief zijn afgevallen, maar dat ze als het ware

op de achterbank plaats moeten nemen. Bij genoemde partijen heb ik geproefd dat de overwegingen van Kernachtig Wijchen en die van mij goed zijn begrepen.

In de derde ronde heb ik twee denkbare coalities uitgenodigd. De huidige coalitie van Kernachtig Wijchen met CDA en VVD en een coalitie waarbij het CDA wordt ingewisseld voor Pro. Kernachtig Wijchen en VVD bleken elkaar in alle gesprekken makkelijk en soepel te kunnen vinden. In de gesprekken met het CDA ervoer ik meer stroefheid. Dít en het zetelverlies van het CDA maakten dat er vanuit de samenwerking Kernachtig Wijchen en VVD een derde partner is gezocht. Dan is het voor de hand liggend om te zien of de verschillen tussen vooral de flanken van VVD en Pro daadwerkelijk goed, geloofwaardig en soepel overbrugbaar zijn. Blijkt dat onvoldoende het geval, dan is voorzetting van de huidige coalitie immers ondanks het zetelverlies een goed te verdedigen alternatief. Met beide mogelijke coalities heb ik een uur gesproken over punten die een goede samenwerking in de weg zouden kunnen staan. In het gesprek met het CDA heeft dat zich vooral toegespitst op een tweede windpark, aanleg van een warmtenet, de OZB-knop voor niet-woningen (onder welke condities mag daaraan gedraaid worden?) en bouwen in het buitengebied (ruimhartig of beperkt?). In het gesprek met Pro is het ook gegaan over de armoedegrens (120%-130%, sociale huur (30% of 40% bij nieuwbouw), gratis parkeren en behoud van natuur en groen.

Ook deze gesprekken zijn in een open en constructieve sfeer verlopen.

Mij is gebleken dat beide coalities haalbaar zijn. Alle partijen bleken namelijk bereid tot geloofwaardige compromissen op belangrijke punten. Toch wil ik tot een eenduidig advies komen. Er zijn enkele overwegingen die mij uiteindelijk Kernachtig Wijchen en VVD doen adviseren met Pro verder te gaan. Deze samenstelling maakt het mogelijk dat Wijchen de komende periode van links tot rechts over een breed politiek veld/spectrum bestuurd kan worden. Mij is gebleken dat ook de partijen die in het politieke veld het verst uit elkaar liggen, VVD en Pro, elkaar soepel op thema's kunnen en willen vinden. Op inhoud ervaar ik naar het CDA een wrijfpunt waar het gaat om de aanleg van een warmtenet in Noord Wijchen. Dit kan bij de verdere uitwerking gaan botsen met Kernachtig Wijchen en de VVD. Een coalitie met Pro in plaats van het CDA geeft bovendien een extra zetel aan steun in de raad. Uit de verkenning is gebleken dat er voldoende vertrouwen is tussen de drie partijen om de verdiepingsslag succesvol te maken.

Wethouders

Ik adviseer het aantal wethouders op 4 te houden. Daarbij zijn er twee wethouders namens Kernachtig Wijchen en voor de VVD en Pro elk één. Bij de portefeuilleverdeling is het goed om te kijken naar waar de affiniteit ligt van de vier wethouders kandidaten. Ik adviseer ook uitdrukkelijk te bespreken wat de voor- en nadelen zijn van het handhaven van de portefeuilles voor Geert Gerrits. Hij staat er voor open deze portefeuilles opnieuw te gaan oppakken, maar zou dan voor een vierde termijn op deze portefeuilles zitten.

Conditie voor de samenwerking

De drie partijen zijn van mening dat er goede voorwaarden zijn om de coalitie te laten slagen. Zij noemen de open houding en soepele opstelling van onderhandelaars in de informatieronden. Geen van de partijen verwacht onderlinge problemen in een komende regeerperiode. Voor alle geldt dan 'afpraak is afspraak'. In de afgelopen periode is naar hun zeggen tussen partijen al goed samengewerkt, ook al zaten PvdA en GroenLinks niet in de coalitie. Partijen zien voor de coalitie geen bijzondere risico's. Programmatisch lopen de partijen niet te ver uiteen. Ook voor het college worden geen bijzondere problemen ingeschat. In het college komen drie al ervaren wethouders. Pepijn Oomen wordt gekend als een ervaren politicus, die de stap naar wethouder soepel zal kunnen maken. Hij zal zich naar verwachting ook gemakkelijk in de regio manifesteren.

Relatie met de gemeenteraad

Zeer nadrukkelijk hebben alle drie partijen aangegeven een goede verstandhouding met alle partijen in de gemeenteraad belangrijk te vinden. Hoewel de uitdrukkelijke voorkeur van de drie uitgaat naar een collegeprogramma en niet naar een raadsakkoord, wil de coalitie openstaan voor samenwerking met de andere partijen en hoopt men dat de traditie dat fracties steun geven aan voorstellen die zij inhoudelijk goed vinden wordt voortgezet. Ook daarvoor is volgens hen een goede uitgangspositie aanwezig: fracties oordelen op inhoud, in de raad zijn respectvolle omgangsvormen, over belangrijke vraagstukken is in de afgelopen periode regelmatig met grote meerderheden besloten. Partijen staan open voor goede ideeën van de niet-collegepartijen. Ook de partijen die niet tot de beoogde coalitie horen vinden een constructieve houding ten opzichte van het college belangrijk en hechten aan behoud van het positieve klimaat in de raad. Voor de eigen fracties achten de drie partijen binding aan het coalitieakkoord vanzelfsprekend, maar er zullen ook vrije kwesties kunnen zijn. De traditie van goede samenwerking met de gehele raad en de intentie van partijen om dit voort te zetten vormt naar mijn mening een belangrijke bijdrage aan de stabiliteit van het aanstaande bestuur van Wijchen. Het helpt daarbij dat met alle partijen de toekomst is verkend over de eerste periode heen. Er is 20 jaar vooruit gekeken met als resultaat dat 50.000 inwoners niet per se het einddoel is. Het mag ook minder bijvoorbeeld. Dat groei vooral het instandhouden van voorzieningen moet ondersteunen. Dat alle dorpen mogen groeien, maar dat de grote bouwopgave hoort bij de kern Wijchen, waar de meeste voorzieningen beschikbaar zijn. Dat een fusie met buurgemeenten op termijn niet uitgesloten is wanneer buurgemeenten daarom vragen omdat dit een oplossing voor hen zou zijn.

Financiën

Wijchen staat er financieel goed voor en alle partijen willen dit graag zo houden. Mocht het 'ravijnjaar' zich toch tijdens deze raadsperiode aandienen dan willen de coalitiepartijen breed kijken naar de knoppen van bezuinigen én extra inkomsten. Het bezuinigen op de voorzieningen zal wel één van de laatste knoppen zijn waaraan de

coalitiepartijen zullen willen draaien. Dit vanuit de gedachte dat het weer opbouwen ervan meer tijd en geld kost dan het bezuinigingsbedrag dat ermee gewonnen wordt. Het voortzetten van de huidige koers is een door alle partijen gedragen uitgangspunt, zo is mij gebleken.

Verder proces

De beoogde coalitiepartijen hebben zich uitgesproken over de voorzetting van de formatie. De wens is te komen tot een coalitieakkoord dat op hoofdlijnen duidelijk is en in de uitwerking ruimte geeft. De opzet en detaillering kunnen ongeveer hetzelfde zijn als in het coalitieakkoord 2022-2026. Er is op onderdelen behoefte aan duidelijke afspraken waarbij het niet zo zeer gaat over de koers (waar vrijwel iedereen achterstaat), maar vooral gaat over de precieze formulering. Op het gebied van het sociaal domein, bijvoorbeeld wel of geen tegenprestatie verlangen bij de bijstand, en op het gebied van bewonersparticipatie versus het algemeen belang zijn nadere afspraken nuttig. De verdere blik naar het Wijchen van 2050 verdient aandacht. Hoe verdienen we ons geld? Waar wonen we? Hoe behouden we onze kernwaarden?

Politiek is en blijft mensenwerk. Het succes van het college hangt af van de samenwerking tussen mensen. In de nu voorgestelde coalitie komt er een nieuwkomer in een verder al ingewerkt team met de nodige ervaring. De komende periode moet daarom vooral ook worden gebruikt om de basis te leggen voor een goede samenwerking met de nieuwkomer.

Partijen hebben aangegeven een conceptcoalitieprogramma voor te zullen leggen aan de gemeentesecretaris. Deze kan ambtelijk zorgen voor een uitvoerbaarheidsscan.

Rest mij te melden dat ik namens alle partijen met professionele en in de persoonlijke sfeer bovendien hartelijke mensen heb mogen spreken. Dit maakte de verkenning tot een plezierige zoektocht. Op geen enkel moment heeft Kernachtig Wijchen als verreweg grootste partij de machtskaart getrokken. Het stelde zich in de verkenning steeds op als gelijkwaardige gesprekspartner. Dat er uiteindelijk ook verliezers zijn in zo'n proces is onvermijdelijk. Ik wens Wijchen toe dat de verhoudingen niettemin constructief blijven.

11 april 2026,

Jos van der Knaap

Bijlagen

verslagen van gevoerde gesprekken in drie ronden.